

Chápanie pojmu demokracia u Platóna

Petra VASILOVÁ

Úvod

Témou príspevku je demokracia - interpretácia pojmu, ako aj úplný význam slova. Demokracia je pojem, ktorý sa bežne používa. Dnes hádam ani niet dospelého človeka, ktorý by ho nepoznal, alebo o ňom nikdy nepočul. Možno o ňom dokonca povedať, že je sprofanovaný. Pre niekoho je jednoznačný a jednoduchý, no keď sa hlbšie zamyslíme, v skutočnosti je zložitý a nejednoznačný. Musíme si tiež uvedomiť, že neexistuje všeobecne prijatá jednotná definícia demokracie, pretože niekto ju považuje za dobré zriadenie, iný za zlé. Domnievame sa, že k tomu prispela rozmanitosť jej foriem, ako aj rozmanitosť národov a národností, ktoré ju prijali a dávali jej rôzne podoby a charakteristické črty.

Cieľom príspevku bolo priblížiť tento, dejinne veľmi rozsiahly pojem, výlučne z pohľadu, ako ho vnímal predstaviteľ sociálno-politického myslenia v antickom období, Platón, vo svojich vlastných dielach.

Vznik demokracie

V 5. storočí pred našim letopočtom nastáva zlatý vek aténskej demokracie, k účasti na vláde boli pripustení slobodní občania. Aj v tomto období v Aténach, ale aj v iných polis demokracia fungovala v neustálych zápasoch s oligarchickými stranami.¹ „V sfére politického myslenia sa konflikt súperiacich strán koncentroval okolo zásad demokratického zriadenia. Vodcovia demokratických strán sa však písaním traktátov o demokracii nezaoberali. Jej princípy môžeme rekonštruovať len analýzou mechanizmu politického zriadenia v Aténach v 5. až 4. storočí pred našim letopočtom, prípadne na základe rozličných úvah obhajcov a kritikov demokracie.“

Pojmy demokracia a sloboda užívali ako by to boli takmer synonymá.² Neuznávali existenciu všeobecných požiadaviek na slobodu, rovnosť, alebo práva – či už politické, alebo širšie chápané ľudské práva. Sloboda bola znakom členstva, nie členstva v ľudskom rode, ale členstva v určitej obci. Môžeme súhlasiť s Fynleym, že: „grécke chápanie slobody nesiahalo mimo hranice samotného spoločenstva: sloboda vlastných členov neznamovala ani právnu slobodu pre ostatné osoby žijúce v spoločenstve, ani politickú slobodu pre členov iných spoločenstiev, nad ktorými mala moc.“³ Môžeme povedať, že hoci sa aténska demokracia na prvý pohľad zdá zložitá,

---

¹ KULAŠIK, P. a kol.: Dejiny politických teórií. Od staroveku do súčasnosti. Banská Bystrica: UMB, Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov, 2003, str. 40.

² SARTORI, G.: Teória demokracie. Bratislava: ARCHA, 1993, str. 339.

³ FINLEY, M.I.: Democracy, Ancient and Modern. New Brunswick: Rutgers University Press, 1973, str. 53.

v podstate je primitívnou konštrukciou, ktorá pozostávala z hlasov. Rousseau sa k tomu vyjadril jednoznačne: „u Grékov si ľud robil sám, čo mal robiť, stále bol zhromaždený na námestí. Býval v miernom podnebí, nebol ziskuchtivý, otroci robili namiesto neho, staral sa iba o slobodu.“⁴

Pojem demokracia

Prv, než sa začneme venovať tomuto pojmu si musíme uvedomiť, že neexistuje jednotná všeobecne prijatá definícia.

Demokracia je staroveký politický termín znamenajúci vládu ľudu – v klasických Aténach, kde má slovo svoj pôvod, vláda demos (ľudu).⁵ „Na jednej strane to bolo zriadenie, v ktorom harmonicky spolunažívajú všetky triedy, z ktorých každá prispieva k všeobecnému blahu a na strane druhej bola demokracia stotožnená s despóciou nemajetných.“⁶ Pojem demokracia patrí k najdôležitejším kategóriám politickej vedy a aj k najfrekvencovanejším v bežnej komunikácii medzi ľuďmi. V minulosti sa tento pojem používal v negatívnom význame na označenie chaotického stavu spoločnosti, „vlády ulice“, „vlády luzy“ a pod. Dnes sa tento pojem chápe pozitívne. Mnohí ľudia v ňom vidia prostriedok na vyriešenie všetkých problémov a konfliktov a stotožňujú ho so spravodlivosťou, rovnosťou, toleranciou, atď.⁷ Slovo demokracia je možno väčšine ľudí známe, ale jeho obsah sa neraz chápe nesprávne. Priamo sa zneužíva, ako keď sa totalitné režimy a vojenské diktatúry pokúšali získať podporu ľudu nalepovaním demokratických nálepiek na seba. Sila demokratických ideí vyvolala v dejinách najhlbšie a najdojemnejšie prejavy ľudskej vôle a intelektu. Podľa slovníkovej definície je demokracia „vláda ľudu, v ktorej najvyššia moc patrí ľudu, ktorý ju vykonáva buď priamo, alebo prostredníctvom zástupcov volených v slobodných voľbách.“⁸

Základnými stĺpmi demokracie sú národná suverenita, vláda založená na súhlase ovládaných, vláda väčšiny, práva menšiny, záruka základných ľudských práv, slobodné a čestné voľby, rovnosť pred zákonom, riadny súdny proces, ústavné obmedzenia vlády, sociálny, ekonomický a politický pluralizmus, zásady tolerancie, pragmatizmus, spolupráce a kompromisu.⁹

Demokracia ako pojem, ale i ako reálny proces a stav, má pre rozličné politické subjekty, pre rôzne skupiny ľudí, štáty a národy, politické režimy nerovnaký význam. Inak si to vysvetľujú ľudia žijúci v transformujúcich sa spoločnostiach a inak ľudia žijúci v stabilných demokratických systémoch. Každý má tendenciu zdôrazňovať iné stránky, znaky, aspekty a charakteristiky demokracie, z čoho vyplýva množstvo výkladov, vysvetlení a definícií tohto pojmu. Je pochopiteľné, že nie je možné podať

---

⁴ ROUSSEAU, R. R.: Spoločenská zmluva, in.: Antológia z diel filozofov. Novoveká empirická a osvietená filozofia. Bratislava: EPOCHA, 1967, str. 468.

⁵ MILLER, D. – COLEMANOVA, J. a kol.: Blackwellova encyklopedie politického myšlení. Brno: Barrister & principal, 2003, str. 80 – 81.

⁶ KULAŠIK, P a kol.: C. d. v pozn. 1, str. 41.

⁷ GBŮROVÁ, M. – DUDINSKÁ, I. a kol.: Politológia. Vybrané kapitoly. Prešov: SLOVACONTACT, 2006, str. 141.

⁸ Čo je demokracia, str. 4.

⁹ Tamže, str. 6.

vyčerpávajúcu a pre všetkých prijateľnú definíciu tohto pojmu. Obsah pojmu demokracia sa neustále mení a dopĺňa, je v neustálom pohybe a procese neustálych zmien. Existuje množstvo definícií tejto kategórie. Viac ako tristo jej rôznych definícií môžeme nájsť v odbornej literatúre.

Pojem demokracia má právo byť vágny a mať mnoho aspektov. Demokracia bola doteraz zväčša len menom pre civilizáciu, teda pre politický výsledok západnej civilizácie. Neexistuje jediný autor píšuci o demokracii, ktorý by prevyšoval ostatných. Teóriu demokracie tvorí hlavný prúd diskurzu o nej; dozadu sa cesta vinie až k Platónovi a Aristotelovi. Takýto prúd dal demokracii základnú identitu až do konca druhej svetovej vojny.¹⁰ Chceli sme, aby „prijatie demokracie ako najvyššej formy politickej alebo sociálnej organizácie bolo znakom zásadného súhlasu a najvyššími cieľmi moderných sociálnych a politických inštitúcií.“¹¹

„Dnes má demokracia v modernej spoločnosti dve dimenzie, a to kultúrnu a funkčnú. Kultúrna dimenzia spočíva v nástrojoch ochrany jednotlivca, jeho ľudských práv v spoločenských nástrojoch kontroly moci. Druhá, funkčná dimenzia znamená vytvorenie mocenského systému umožňujúceho spoločenskú inštitucionalizáciu vznikajúcich protirečení, ich konflikt a riešenie umožňujúce ďalší dynamický vývoj.“¹² Demokracia nemá iba deskriptívnu alebo denotačnú funkciu, ale má aj normatívnu a presvedčiaciu funkciu. Problém definovania demokracie si vyžaduje aj normatívnu aj deskriptívnu funkciu, pretože jedna nemôže byť bez druhej a nie sú navzájom nahraditeľné. Aby sme sa vyhli nesprávne východisku musíme mať na pamäti, že:

a) demokratický ideál nedefinuje demokratickú skutočnosť a naopak, skutočná demokracia nie je a nemôže byť totožná s ideálnou demokraciou,

b) demokracia je výsledkom interakcie ideálov a reality, ktorá ju formuje, tlaku toho, čo by malo byť, a odporu toho, čo je.¹³

Chápanie pojmu demokracie u Platóna

Najvýznamnejší filozofi, ktorí demokraciu zavrhovali boli Platón a Xenofón. Filozofi, ktorí ju energicky kritizovali boli Isokrates a Aristoteles. Slávna Periklova reč je najznámejšou obhajobou demokracie. Predniesol ju na počesť padlých v Peloponézskej vojne. Perikles hovorí, že podstata demokratického zriadenia sa zakladá na tom, že sa „nestotožňuje so záujmami menšiny, ale so záujmami väčšiny.“¹⁴ Perikles bol predstaviteľom, ktorý preceňoval niektoré vlastnosti aténskej demokracie i občianske cnosti svojich občanov. Počas jeho vlády aténska demokratická ústava nadobudla konečný tvar i klasickú formu. Po Periklovej smrti táto demokracia funguje ešte celých sto rokov.

Na čistú demokraciu pozerali s nedôverou filozofi, ktorí sa prikláňali k aristokracii (Sokrates), ale i zástancovia zmiešanej vlády (Aristoteles). Tá bola často

---

¹⁰ SARTORI, G.: C. d. v pozn. 2, str. 5.

¹¹ McKEON, R. (eds): Democracy in a World of Tensions: A Symposium Prepared by UNESCO. Chicago: University of Chicago Press, 1951, str. 522.

¹² KRŠKOVÁ, A. a kol.: 1. Slovník politických a právnych pojmov súčasnosti. 2. Dokumenty k štúdiu štátu a práva. Bratislava: OMEGA, 1991, str. 11.

¹³ SARTORI, G.: C. d. v pozn. 2, str. 10.

¹⁴ Tamže, str. 41.

stavaná do protikladu k tzv. „zloženým zriadeniam“. Bola však typická pre klasické Grécko a republikánsky Rím.¹⁵

Platón sa narodil približne v roku 424 pred Kristom a zomrel asi v roku 346 pred Kristom na ostrove Aiginos blízko Atén v aristokratickej rodine. Po otcovi bol potomkom kráľa Kodra a po matke mal svoj pôvod až od Solóna.¹⁶ Bol spriaznený spolu s niektorými aristokratmi, ktorí zavrhovali aténsku demokraciu. Nijako sa nepodieľal na ich režime, ani neskoršej obnovenej demokracii. Niekoľko žiakov z jeho školy s názvom Akademia sa zúčastnilo protidemokratických prevratov v rôznych mestách.¹⁷ Ako dvadsaťročný sa zbližil so Sokratom a stal sa jeho žiakom. Dosiahol hlboké filozofické i muzické vzdelanie, ale pripravoval sa aj na politickú kariéru. Pravdou je, že si ho nezískali ani demokratické poriadky v Aténach, ani vláda oligarchie či tridsiatich tyranov. Po oligarchickej revolúcii nastali represie proti demokratom, ktorým padol za obeť aj Sokrates. Platón bol učiteľovou smrťou zdrvený a ako dvadsaťosemročný dospel k záveru, že filozof sa nemôže dobre cítiť v žiadnom politickom zriadení.¹⁸ Platón v demokracii videl podriadenie rozumu vášni a porovnával ju so svojím ideálom filozofickej vlády v Ústave.¹⁹ Politické a právne názory Platóna sú vyjadrené najmä v dielach *Ústava*, *Zákony* a *Štát* v systematickej podobe. Tak ako človek má dušu a telo, tak ako ľudská duša má rôzne zložky, tak aj svet sa skladá z tela svetového a duše svetovej. Tak ako je najvyššou cnosťou človeka spravodlivosť, je aj zložkou svetového poriadku, ktorému podlieha príroda i ľudstvo. Spravodlivosťou vesmíru je vesmírny poriadok. Spravodlivosťou štátu je ústava. Platón tvrdil, že podstata dokonalého štátu je založená na myšlienke, že štát je natoľko dobrý, nakoľko má dobrú vládu. Jeho hlavným problémom bolo stanoviť kritériá dobrej vlády a určiť ako sa majú vládcovia vychovávať.²⁰

Pre Platóna je štát mravnou osobnosťou rovnako ako človek. Jeho ústava musí mať charakter a štýl. Napríklad demokratická ústava obsahuje v sebe prvky všetkých ústav, je ako rúcho vyzdobené všetkými farbami, a preto sa jasným hlasom neprihovára ani ľuďom ani bohom. Štát, ktorý takú ústavu má, nežije a neprekvitá.²¹ Platónovo dielo tvoria filozofické dialógy. Dialógy boli napísané po Sokratovej smrti, kde Sokrates vystupuje ako hlavná postava. Vo všetkých neskorších spisoch hrá vedúcu rolu, preto je problém rozlíšiť, koľko z toho, čo Sokrates hovorí pochádza z vlastných výrokov, a do akej miery len Platón používa jeho osobu, aby vyslovil svoje vlastné myšlienky.²² Každý z týchto dialógov vychádza z určitej otázky a nastoľuje celkový pohľad na ňu. Jeho učencom sa podarilo už pred vyše sto rokmi stanoviť časové

---

¹⁵ MILLER, D. – COLEMANOVÁ, J. a kol.: C. d. v pozn. 5, str. 81.

¹⁶ KRŠKOVÁ, A.: Kapitoly z dejín európskeho politického a právneho myslenia. Bratislava: Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty UK, 1997, str. 21.

¹⁷ MILLER, D. – COLEMANOVA, J. a kol.: C. d. v pozn. 5, str. 344.

¹⁸ KRŠKOVÁ, A.: C. d. v pozn. 16, str. 22.

¹⁹ MILLER, D. – COLEMANOVÁ, J. a kol.: C. d. v pozn. 5, str. 80-81.

²⁰ KRŠKOVÁ, A.: C. d. v pozn. 16, str. 24.

²¹ KRŠKOVÁ, A.: Stát a právo v evropském myšlení. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2003, str. 56.

²² STÖRIG, H. J.: Malé dějiny filozofie. Praha: ZVON, 1995, str. 117.

poradie dialógov, ktoré možno rozdeliť do troch období. Prvým obdobím je obdobie mladosti a dospelosti, druhé je stredné obdobie a tretie obdobie sa nazýva dielom staroby. Do prvého obdobia, obdobia mladosti a dospelosti, môžeme zaradiť aj dielo *Ústava*.²³ V tomto diele Platón ústami Sokrata, ktorý pri rozhovore s Glaukónom vymedzuje štyri hlavné formy zlých ústav. „Ústavy, ktoré myslím, sú všeobecne známe podľa svojho mena: ponajprv krétska a zároveň lakónska ústava vychvaľovaná väčšinou ľudí; druhá a na druhom mieste vychvaľovaná je takzvaná oligarchia, ústava plná chýb; ďalej od nej celkom odlišná, ale bezprostredne sa z nej vyvíjajúca demokracia a napokon ctihodná tyrania, odlišná od všetkých menovaných, štvrtá to a najhoršia choroba štátu.“²⁴ V diele *Kapitoly z dejín európskeho politického a právneho myslenia* od Krskovej nájdeme dialektiku foriem týchto ústav: aristokracia alebo monarchia, timokracia, oligarchia, demokracia a tyrania. Medzi najlepšie formy patria prvé dve formy vlády, aristokracia a monarchia, kde v štáte vládne jeden alebo niekoľko najmúdrejších a najlepších ľudí. Pri vzniknutí rozbrojov v rámci stavu vládcov, či už v dôsledku zlej výchovy alebo v dôsledku porušenia pravidiel eugeniky, mení sa aristokracia na vládu najsilnejších a najctižiadostivejších, na timokraciu. Pokúsime sa vysvetliť, akým spôsobom by mohla vzniknúť timokracia z aristokracie. Každá ústavná zmena vychádza práve z tej triedy, ktorá zaujíma vedúce postavenie. Vzorom jej bude predchádzajúca ústava, t. j. aristokracia, ktorá bude mať aj niečo, čo bude pre ňu typické. Vzormi budú v tom, že jej obranná trieda sa nebude zaoberať roľníctvom, remeselníctvom a iným zárobkovým zamestnaním, i v zriadení spoločného stravovania a v starostlivosti o gymnastické a vojenské cvičenia. Typické vlastnosti pre ňu budú tie, že do najvyšších úradov budú povolávať mužov, ktorí sú skôr zrodení pre vojnu ako pre mier a budú si vysoko ceniť úskoky a nástrahy v tejto oblasti a celý čas budú viesť iba vojnu. Títo muži budú bažiť po peniazoch, budú vášnivými ctiteľmi zlata a striebra, ale budú tiež lakomí na peniaze, lebo si ich vysoko cenia a nebudú ich otvorene získavať. Tajne sa budú oddávať rozkošiam, utekajúc pred zákonom, lebo nebudú vychovávaní presvedčivým slovom, ale násilím. Táto ústava je zmiešaná forma dobrého a zlého, len jedno je v nej jasné a to pôsobenie vznetlivej časti duše, totiž bojachtivosť a ctižiadosť.²⁵ Platón sa o nej vyjadril, že jej základnou hodnotu je česť a prevláda v nej militaristický duch. Ďalšou formou vlády je oligarchia, pre ktorú je typické, že v nej rastie túžba po bohatstve a klesá cena zdatnosti. Táto ústava je založená na majetkových rozdieloch, v ktorej vládnu boháči, obchodníci, úžerníci, kým chudáci nemajú nijakú moc. Je to obec boháčov a chudákov. Všetci tu robia všetko, a tým aj vzrastá zločinnosť.²⁶ V tomto štáte má vážnosť bohatstvo a boháči, a preto tam nemá miesto cnosť a dobrí ľudia sú menejcenní. Z výbojných a ctižiadostivých mužov sa stávajú nakoniec ziskuchtivci a chamtivci, a tí vychvaľujú a obdivujú boháča, dosadzujú ho do úradov, chudáka však znevažujú. Vynesú základný zákon pre oligarchickú ústavu a to takú, že určia istú sumu peňazí, väčšiu tam, kde je oligarchia silnejšia, menšiu tam, kde je slabšia, a vopred nariadia, že nemôže mať účasť vo vláde ten, kto svojím majetkom nedosahuje určenú výšku. Do platnosti uvádzajú toto

---

²³ HOLLÁ, S. a kol.: Lexikón gréckej civilizácie. Bratislava: TATRAN, 1977, str. 334.

²⁴ PLATÓN: Ústava. Bratislava: PRAVDA, 1980, str. 318.

²⁵ PLATÓN: Štát. Bratislava: KALLIGRAM, 2009, str. 315 – 320.

²⁶ KRŠKOVÁ, A.: C. d. v pozn. 16, str. 27.

ustanovenie zastrašovaním alebo silou zbraní. Prvou jej chybou bolo to, že bola podmienkou občianskych práv. Ďalšia chyba bola tá, že to nie je jeden štát, ale dva, jeden štát chudákov a druhý boháčov, ktorí žijú v tom istom štáte. Mnohozamestnanosť tiež patrila k chybám tejto ústavy.²⁷

Nasledujúcou formou ústavy je demokracia. Demokracia vzniká z triedneho boja, ktorý vládne v oligarchii. Je to najmenej stabilné zriadenie. Charakterizuje ho nedostatok spoločenskej disciplíny, neschopnosť vládcov a nedostatok občianskych cností u obyvateľstva.²⁸ V diele *Ústava* tvrdí, že: „Zmena oligarchie na demokraciu nastáva asi z nenásytnej túžby po tom, čo sme si predstavili ako najvyššie dobro, že sa totiž musíme stať čo najbohatšími.“²⁹ V diele *Štát* sa Platón vyjadril, že: „Podľa môjho názoru teda demokracia vzniká, keď chudáci zvíťazia a potom svojich protivníkov alebo pobijú, alebo vyženú zo štátu, a tým, čo ostanú, dajú v rovnakej miere účasť na správe štátu a úradoch, pričom sa úrady v demokracii obsadzujú spravidla žrebovaním.“³⁰ Vládne sloboda a rovnosť. Strata citu pre rozlišovanie dobra a zla, nenásytne užívanie slobody, bezmocnosť vládnucich a ovládaných vedú až k anarchii. Sloboda sa zvrháva až na podobu tyranie.³¹

Aké vlastnosti má demokratická ústava? Ako žijú títo ľudia? „Heslom demokracie je sloboda.“³² Ľudia sú slobodní, štát je plný slobody a voľnosti slova a každý v ňom môže robiť, čo chce, každý si život riadi podľa svojho. Zdá sa, že je to najkrajšia zo všetkých ústav. Pre svoju voľnosť v nej možno nájsť všetky druhy ústav. V tomto štáte ťa nič a nikto nenúti zastávať úrady, ani ťa nikto nenúti poslúchať keď nechceš, ani nemusíš ísť do vojny keď sa vedie vojna, ani zachovávať mier, keď ho ostatní zachovávajú, môžeš zastávať úrad a byť sudcom, ak sa ti to zapáči. Je tu aj istá zhovievavosť voči niektorým odsúdencom. Muži, ktorí boli odsúdení na smrť alebo do vyhnanstva, zostávajú doma a pokojne sa pohybujú medzi ostatnými. Toto sú vlastnosti demokracie a ešte ďalšie týmto podobné. Ako sa zdá, je to príjemná ústava, bez vlády a pestrá, ktorá udeľuje rovnosť rovným takisto ako i nerovným.³³

Ako sa stáva z oligarchického človeka demokratický? Ak je mladý človek vychovávaný bez pravého vzdelania a v skupenstvách, stretne sa s divými a nebezpečnými zvermi, ktoré mu vedia poskytnúť pestré a rozmanité rozkoše, tak si môžeme byť istí, že sa uňho začína meniť oligarchické zmýšľanie na demokratické. Vtedy sa duša človeka zmocní a zasväťí do všetkých mystérií nového života, zbavili a očistili ju od všetkých týchto vlastností, privádzajú do nej vo veľkom sprievode a v žiari spupnosť, svojvoľnosť, nestriednosť a nehanebnosť. Spupnosť nazývajú dobrou výchovou, svojvoľnosť slobodou, nestriednosť povznesenosťou a nehanebnosť mužnosťou. Tak sa stáva, že mladý človek vychovaný v nevyhnutných žiadostiach sa mení. Žije si deň za dňom a oddá sa každému pôžitku života, ktorý sa mu naskytne. Raz sa opája vínom a hrou na flaute, potom pije iba vodu a skromne sa stravuje,

---

²⁷ PLATÓN: C. d. v pozn. 25, str. 321 – 324.

²⁸ KULAŠÍK, P. a kol.: C. d. v pozn. 1, str. 45.

²⁹ PLATÓN: C. d. v pozn. 24, str. 333.

³⁰ PLATÓN: C. d. v pozn. 25, str. 330.

³¹ KRŠKOVÁ, A.: C. d. v pozn. 16, str. 27.

³² STÖRIG, H. J.: C. d. v pozn. 22, s. 124.

³³ PLATÓN: C. d. v pozn. 24, s. 336 – 338.

inokedy zasa cvičí, niekedy oddychuje a leňoší a o nič sa nestará, ak má chuť, tak pracuje alebo ak chce, tak pôsobí v politickom živote kde reční a robí práve to, čo mu zide na um. Ak ho niekedy postihne vojenská ctižiadosť, vrhne sa na túto oblasť. V jeho živote nevládne nijaký poriadok, ani disciplína. Takýto život nazýva príjemným, slobodným a šťastným a užíva ho až do konca. Tento muž však nie je bytosť jednotná, spájajúca v sebe mnohé charakterové črty, on v sebe prechováva mnoho vzorov ústav a pováh. Je to muž, ktorý stelesňuje rovnosť.³⁴ Tieto vlastnosti, ktoré sme tu opísali, ako je napríklad povaha, správanie, charakter, život sú typickými vlastnosťami demokratického človeka.

Ako vyzerá človek, ktorý zodpovedá demokratickej ústave? Ako vlastne vychovávať mládež, keď sú všetci ľudia rovnakí a rovnako slobodní? Mládež je vychovávaná pod vplyvom rodičov. Napríklad jeden demokratický muž by mal syna, ktorý by bol vychovávaný pod otcovským vplyvom a v jeho zásadách. Učiteľ sa za demokratických pomerov pred žiakmi chveje a snaží sa im dostať do priazne, ale žiaci si zo svojho učiteľa nič nerobia. Mladí sa stavajú starším na úroveň a chcú ich predbehnúť v rečiach i činoch. Starí sa chcú držať mládeži, chcú sa vyrovnáť a pochopiť ich vtipy a veselé nápady len preto, aby nevznikol dojem, že sú nespokojní alebo panovační. Hanblivosť nazývajú hlúposťou a beztriestne ju zatracujú. Rozvážnosť nazývajú nemožnosťou, týrajú ju a vyhánajú, umiernenosť a domáci poriadok predvádzajú ako slepú a úbohú bytosť a chcú ju dostať za hranice.³⁵

Z predchádzajúcich tvrdení nám je jasné, že demokracia v Platónových očiach nenašla milosť. Jeho postoj k demokracii bol vyslovene nepriateľský. Nepriateľskosť je dôsledkom dvoch hlavných rovín. Na jednej strane je demokracia jednou z foriem deformácie Platónovej ideálnej obce, no na strane druhej navyše riadenie demokratického štátu je takmer bez výnimky v rukách leňochov a márnotrátikov.³⁶ Platón považuje za odpudivé a hrozné to, že v nej vládne sloboda a rovnosť. Demokracia zavádza rovnosť tam, kde žiadne rovnosti nie sú, a tak ničí prirodzený stav vecí. Platónova stavba je zakotvená v hierarchickom postavení, ktoré musí platiť i pre ľudí. Demokracia je defekt a znamená zánik všetkých základných hodnôt občianskej spoločnosti.³⁷ Poslednou formou ústavy, ktorú Platón kritizoval bola tyrania. Považoval ju za najhoršiu formu vlády, ktorá vznikla prevratom z demokracie. Sloboda bola v demokratickom štáte to najkrajšie a jedine taký štát je dôstojným domovom človeka od prírody slobodného. Práve táto ústava bola nenásytná v tejto veci a ku všetkému ľahostajná čo spôsobuje to, že ju privádza až k tyranii.³⁸

Popper bol najväčším kritikom Platónovej koncepcie ideálneho štátu. Podľa neho Platónova ideálna spoločnosť predstavovala staroveký model totalitárnej spoločnosti. V takejto spoločnosti jedinec stráca svoju individualitu. Popper vo svojej koncepcii uprednostňoval pojmy ako sú individualizmus, pluralizmus, otvorená spoločnosť i demokratizmus. Platónov popis demokracie, že: „demokracia vzniká, keď chudáci zvíťazia a potom svojich protivníkov alebo pobijú, alebo vyženú zo štátu,

---

³⁴ Tamže, s. 340 – 343.

³⁵ STÖRIG, H. J.: C. d. v pozn. 22, s. 124.

³⁶ PLATÓN: Ústava. in.: Platón: Dialógy I. Bratislava: TATRAN, 1990, str. 287.

³⁷ KRŠKOVÁ, A.: C. d. v pozn. 21, str. 57.

³⁸ PLATÓN: C. d. v pozn. 25, str. 338.

a tým, čo ostanú, dajú v rovnakej miere účasť na správe štátu a úradoch,...³⁹ je živou, avšak silne nepriateľskou a nespravodlivou paródiou politického života Atén a demokratického vyznania. Tento opis je skvelou ukážkou politickej propagandy. Platón nepoužíval racionálne argumenty, namiesto nich používa invectívy, stotožňuje slobodu s bezprávom a rovnosť pred zákonom s neporiadkom.⁴⁰

Záver

Ústrednou témou nášho príspevku bola demokracia – chápanie pojmu, ako aj chápanie úplnému významu slova. Hlavným cieľom bolo vymedziť tento dejinne veľmi rozsiahly pojem z pohľadu, ako ho vnímal predstaviteľ sociálno-politického myslenia v antickom období, Platón, vo svojich vlastných dielach. Definovali sme demokraciu z jeho pohľadu. Vysvetlili sme tiež, prečo Platón demokraciu, ako formu vlády zavrhol, aj prečo ju považoval za druhú najhoršiu formu vlády – oligarchia je ústava plná chýb, založená na majetkových rozdieloch, v ktorej vládnu boháči, obchodníci, úžerníci, kým chudáci nemajú nijakú moc. Je to obec boháčov a chudákov. Táto ústava bola predchádzajúcou formou vlády na ktorej sa začala budovať demokracia. Postupne sa zvrhla až na tyranu, formu vlády, ktorá nasledovala po demokracii. Bola jednou z najhorších foriem vlád, ktorú filozofi kritizovali. Toto rozdelenie a prechod od najlepšej k najhoršej forme vymedzil predstaviteľ antického obdobia. Zistili sme, aké črty mala demokratická ústava i ako pôsobil demokratický človek v spoločnosti.

Demokracia je pojem i forma vlády, ktorá vládne v mnohých štátoch. Preto, ak človek chce pochopiť toto politické zriadenie, musí poznať najprv jeho minulosť. Práve tento príspevok nám dáva základy tohto historicko-politologického základu.

---

³⁹ Tamže, str. 330.

⁴⁰ POPPER, K. R.: Otevřená společnost a její nepřatelé. I. Uhrnutí Platónem. Praha: OIKOYMENH, 1994, str. 47.

Literatúra:

- Čo je demokracia. Informačná agentúra Spojených štátov, 1991.
- FINLEY, M.I.: Democracy, Ancient and Modern. New Brunswick: Rutgers University Press, 1973.
- GBÚROVÁ, M. – DUDINSKÁ, I. a kol.: Politológia. Vybrané kapitoly. Prešov: SLOVACONTACT, 2006.
- HOLLÁ, S. a kol.: Lexikón gréckej civilizácie. Bratislava: TATRAN, 1977.
- KULAŠIK, P. a kol.: Dejiny politických teórií. Od staroveku do súčasnosti. Banská Bystrica: UMB, Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov, 2003.
- KRSKOVÁ, A.: Kapitoly z dejín európskeho politického a právneho myslenia. Bratislava: Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty UK, 1997.
- KRSKOVÁ, A. a kol.: 1. Slovník politických a právnych pojmov súčasnosti. 2. Dokumenty k štúdiu štátu a práva. Bratislava: OMEGA, 1991, str. 11.
- KRSKOVÁ, A.: Štát a právo v evropském myšlení. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2003.
- McKEON, R. (eds.): Democracy in a World of Tensions: A Symposium Prepared by UNESCO. Chicago: University of Chicago Press, 1951.
- MILLER, D. – COLEMANOVA, J. a kol.: Blackwellova encyklopedie politického myšlení. Brno: Barrister & principal, 2003.
- PLATÓN: Štát. Bratislava: KALLIGRAM, 2009.
- PLATÓN: Ústava. Bratislava: PRAVDA, 1980.
- ROUSSEAU, R. R.: Spoločenská zmluva, in.: Antológia z diel filozofov. Novoveká empirická a osvietenská filozofia. Bratislava: EPOCHA, 1967.
- SARTORI, G.: Teória demokracie. Bratislava: ARCHA, 1993.
- STÖRIG, H. J.: Malé dějiny filozofie. Praha: ZVON, 1995.